

Motion till riksdagen 2018/19:292

av **Daniel Riazat m.fl. (V)**

Systemfelen i den svenska skolan

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skolplaceringar i grundskolan bör utgå från upptagningsområden där en elev får en plats på en kommunal skola och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör ges möjlighet att komma med alternativa önskemål vid skolplacering och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att möjligheten för fristående skolor att använda sig av kösystem vid antagning av elever bör tas bort och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma med förslag som innebär att det sätts stopp för vinstjakten i den svenska skolan och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tillsättas en utredning i syfte att införa statligt huvudmannaskap för hela skolväsendet och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Skolan ska lägga grunden för ett liv med möjligheter och Vänsterpartiet vill därför återupprätta den jämlika skolan. Varje människa behöver kunskap om sig själv och sin omvärld. Ju mer hon förstår, desto större förmåga får hon att hantera sin omvärld. Möjligheterna att påverka sitt eget liv och samhället blir större. En skola för ett modernt och demokratiskt samhälle handlar dock inte bara om att utbilda för arbetslivet – det handlar också om allas rätt till kunskap. Kunskap är en demokratisk rättighet och ingen handelsvara. Vi vill därför ha en gemensamt finansierad och demokratiskt styrd skola där det är behoven som styr resursfördelningen. I en likvärdig skola ges varje elev goda möjligheter att få sina behov tillgodosedda och på så sätt kan alla elever nå målen. Nedskärningarna i den offentliga sektorn i början av 1990-talet dränerade den allmänna skolans resurser. Så gjorde också den nästan obegränsade rätten att inrätta fristående

skolor – till billigt pris och på kommersiella grunder. Vänsterpartiet vill ha en skola där eleverna får det stöd och den stimulans som behövs för att ta emot, skaffa och söka kunskap. Det är hög tid för återupprättandet av den allmänna, sammanhållna skolan.

Det fria skolvalet

All forskning indikerar att betydelsen av elevers sociala bakgrund, klasstillhörighet och etniska bakgrund för skolresultaten ökar. Det fria skolvalet i grundskolan har bidragit till att elever vars föräldrar har större studievana samlas i skolor där det finns många andra studiemotiverade elever. Föräldrars utbildningsbakgrund spelar allt större roll för hur väl barnen utvecklas under sin skolgång. Konsekvensen av detta har bl.a. blivit en ökande skolsegregation.

Enligt 1 kap. 9 § skollagen ska utbildningen inom skolväsendet vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas. En likvärdig skola betyder att alla elever ska ha lika tillgång till utbildning, lika kvalitet på utbildningen och att skolan ska kompensera för elevers olika förutsättningar. Med andra ord ska alla elever ges möjlighet till goda studieresultat oavsett bakgrund och vilken skola de går i.

Men enligt flera rapporter från bl.a. Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling (OECD), som släpper PISA-rapporterna, har kunskapsskillnaderna mellan de svenska skolorna ökat drastiskt. I den senaste rapporten som släpptes 6 december 2016 pekas det fria skolvalet ut som en av de största bidragande faktorerna.

Även Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) har konstaterat att skillnaderna mellan resultaten på olika skolor ökar och att detta till stor del beror på att elever sorteras på olika skolor. I rapporten Skolsegregation och skolval (2015:5) menar de att den ökande boendesegregationen är huvudförklaringen till den stora skolsegregationen, men även att skolvalet har bidragit till att resultatskillnaderna mellan skolor ökar.

Den svenska skolan är inte i kris, men det är den svenska skolpolitiken. Skolpolitiken måste ha som tydlig utgångspunkt alla elevers rätt till likvärdig och högkvalitativ kunskap, inte bara på pappret utan också i praktiken. Men skolvalet leder åt helt fel håll. Att skolan ska vara en plats där elever med olika bakgrund och erfarenheter kan mötas blir alltmer avlägset. Vänsterpartiet anser att alla barn oavsett bostadsort, klassbakgrund och etnisk bakgrund ska garanteras en bra skola istället för dagens segregeringande skolvalssystem.

Dagens system med ett fritt skolval i grundskolan måste därför avskaffas och ett nytt system med visionen om allas likvärdiga rätt till kunskap tas fram. Genom ett omvänt perspektiv på skolplaceringar och genom att de fristående skolornas möjligheter att använda sig av segregeringande antagningsregler tas bort, kan en modell som leder till mer likvärdiga förutsättningar för skolor och elever skapas.

För att skapa bättre förutsättningar för likvärdig undervisning och ett effektivt utnyttjande av skolans resurser bör skolplaceringar i grundskolan utgå från upptagningsområden där en elev i första hand får en plats på en kommunal skola. Upptagningsområdena bör baseras på att elever ska gå i en skola nära hemmet, men bör även ta hänsyn till eventuell boendesegregation och sträva efter en sammansättning av elever med olika bakgrund. Skolplaceringar i grundskolan bör utgå från

upptagningsområden där en elev får en plats på en kommunal skola. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Efter att en skolplacering meddelats bör det dock även ges möjlighet för föräldrar och elever att komma med alternativa önskemål. Ett sådant önskemål ska motiveras särskilt. Skäl för annan placering kan t.ex. vara att en skola har en särskild inriktning, särskild pedagogik, sociala skäl eller att en elev har en funktionsnedsättning och kan få bättre stöd vid en viss skola. Vid konkurrens om en plats bör platsen tilldelas en elev som bor inom samma upptagningsområde som skolan ligger i och i andra hand enligt en strikt närhetsprincip. Varje fall av särskilda önskemål ska beslutas av skolledningen i samråd med vårdnadshavare och övriga berörda. Det bör därför ges möjlighet att komma med alternativa önskemål vid skolplacering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

För att skolvalets segregande effekter ska upphöra måste de antagningsregler som gäller för fristående skolor förändras. Framförallt är det den flitigt använda möjligheten att använda köer för antagning som har de stora segregande effekterna. I många fall kan flera års kötid krävas för antagning, något som är till fördel för elever som kommer från socioekonomiskt starkare hem. Elever födda i Sverige får dessutom en fördel gentemot utlandsfödda elever. Möjligheten för fristående skolor att använda sig av kösystem vid antagning av elever bör tas bort. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna. Trots Skolkommisionens konstaterande av det fria skolvalets negativa effekter vill en majoritet av riksdagens partier fortsätta experimentera med skolans elever. Idén går ut på att tvinga alla föräldrar att göra ett skolval, vilket enligt Vänsterpartiets mening skulle bidra till ytterligare segregation och klyftor.

Avskaffa vinstjakten

En förutsättning för ett riktigt bra skolsystem är att det fokuserar på det viktigaste. Kvaliteten och behoven ska alltid komma i första rummet, inte möjligheten att berika sig på verksamheten. I skola och förskola ska det finnas personal så att varje barn får det stöd hen behöver, något som inte får prioriteras ned för att skapa vinstutdelning till ägarna. För att nå dit behöver skolan avkommersialiseras. Vänsterpartiet anser att skolans mål ska vara att ge eleverna den bästa kunskapen – inte att generera vinst till privata bolag.

Sverige är idag världens enda land som tillåter obegränsade vinster inom den fristående utbildningssektorn. Lagstiftningen i andra länder är betydligt mindre generös mot privata vinstintressen inom utbildningssektorn. I en del länder är visserligen alla bolagsformer tillåtna för de fristående skolorna men det finns ett krav på att alla offentliga medel ska komma eleverna till godo. Det finns inget annat land i världen där aktiebolag och riskkapitalbolag kan göra så stora vinster på att bedriva utbildningsverksamheter med offentliga medel. I Danmark är det t.ex. förbjudet att driva skolor i form av aktiebolag, just med tanke på möjligheten till vinstutdelning, och det är endast icke vinstdrivande stiftelser som får vara huvudman. Dessutom får en enskild huvudman inte driva fler än en skola.

Vinstjakten är en av anledningarna till att skolan blir allt mindre likvärdig. Vinstdrivande fristående skolor etablerar sig där de har bäst marknadsutsikter, med andra ord i områden där befolkningen har hög utbildning och goda inkomster. Dessutom

har dessa skolor ett intresse av att driva upp elevernas betyg med förhoppningen om att locka till sig fler elever, vilket leder till betygsinflation och ökad segregation. Offentligt drivna skolor är däremot skyldiga att erbjuda alla elever utbildning, även barn med särskilda behov och barn vars tidigare skolor har försatts i konkurs.

Vinstintresset innebär också ett resursslöseri. Dels genom att vinster plockas ut från den skolpeng som egentligen är till för undervisningen – dessa vinster har ofta förts ut ur landet till skatteparadis – dels genom att de ökande skillnaderna mellan skolor har skapat ett stort behov av kontroll och granskning.

Vänsterpartiet anser att demokratiskt fattade beslut och behovsbedömning bör vara grunden för nyetablering av skolor, så att inte skattemedel slösas bort på överetablering. Skattemedel ska enbart kunna användas till den verksamhet de är avsedda för, och det ska inte finnas incitament att bedriva verksamheten på annat sätt eller med andra mål än alla elevers lika rätt till kunskap.

Vänsterpartiet och regeringen tillsatte en välfärdsutredning 2015, Ordning och reda i välfärden. Utredningen fick i uppdrag att föreslå ett nytt regelverk för offentlig finansiering av privat utförda välfärdstjänster, inklusive skolan. Syftet med utredningen har varit att säkerställa att offentliga medel används till just den verksamhet de är avsedda för och att eventuella överskott som huvudregel ska återföras till den verksamhet där de uppstått. Under riksdagsåret 2017/18 avslog riksdagen ett förslag som byggde på utredningen. Vänsterpartiet menar att det fortfarande finns ett behov av vinstbegränsningar inom välfärden i allmänhet och skolsektorn i synnerhet. För en likvärdig utbildning behövs ett slut på vinstintresset inom skolväsendet. Regeringen bör därför återkomma med förslag som innebär att det sätts stopp för vinstjakten i den svenska skolan. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Förstatliga skolan – statligt huvudansvar

Kombinationen av friskolereformen, det fria skolvalet och kommunalisering har fått katastrofala konsekvenser för både likvärdigheten och kvaliteten i den svenska skolan. De åtgärder som hittills vidtagits för att återupprätta kvalitet och likvärdighet såsom lärarlegitimation, nya läroplaner och nya skollagar är inte tillräckliga för att lösa denna problematik. För att möjliggöra likvärdigheten behövs det en aktör, staten, som tar huvudansvaret för den svenska skolan.

Kommunernas förutsättningar och engagemang för skolan varierar så mycket att det är till skada för både enskilda individer och samhället. Att svenska elever får en undervisning av högsta kvalitet – likvärdig över landet – är en angelägenhet för alla. Vilken skola en går i ska inte avgöra kvaliteten på ens utbildning. En likvärdig skola förutsätter en likvärdig ekonomi och ett statligt ekonomiskt ansvar är därmed centralt för att nå det. Likvärdiga förutsättningar innebär inte lika mycket pengar till alla skolor, utan att resurserna fördelas efter behov. Detta till skillnad från pengar efter vad en kommun vill och kan betala.

Lärarna är den viktigaste faktorn i skolan för att alla elever ska kunna prestera och utvecklas maximalt. Undervisningsuppdraget måste därför gå direkt från staten till lärarprofessionen. De ska avgöra vilka konkreta insatser som ska göras för att nå målen, men med tydlig statlig reglering av förutsättningarna. Detsamma gäller för skolans ledning. Om staten styr behörighetsregler, minimitid för undervisning osv. samtidigt

som varje skolenhet får ekonomiska resurser efter behov, skapas likvärdiga förutsättningar för alla landets skolor. Om staten övertar arbetsgivaransvaret underlättas också möjligheterna att bedriva en nationellt sammanhållen skolpolitik.

Det kommunala huvudmannaskapet med 290 olika sätt att styra skolan har skapat ett byråkratiskt system. Med en tydlig statlig finansiering och resursfördelning som utgår ifrån behoven kan de ekonomiska resurserna prioriteras och fördelas till de insatser som spelar störst roll för elevernas kunskapsutveckling. Med ett nationellt ansvarstagande kan den negativa trenden vändas och skolsystemet ges förutsättningar att bli likvärdigt.

Vänsterpartiet föreslår därför att en bred parlamentarisk utredning ska tillsättas för att ta fram förslag om hur staten ska överta huvudansvaret för att garantera alla enheter inom skolväsendet likvärdiga ekonomiska och kompetensmässiga förutsättningar. Vänsterpartiet anser att skolväsendets olika delar ska hänga ihop och därmed bör frågan om huvudmannaskap belysas när det gäller skolväsendets samtliga delar. Utredningen bör ta fasta på vilka positiva effekter kommunaliseringen av skolan har fått och som kan bibehållas. Även konsekvenserna för kommunernas ekonomi måste analyseras, liksom en lång rad frågor som hur arbetsgivaransvaret bäst ska utövas och hur reformen ska genomföras för att alla yrkeskategorier ska vara förberedda. Det bör därför tillsättas en utredning i syfte att införa statligt huvudmannaskap för hela skolväsendet. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Daniel Riazat (V)

Ulla Andersson (V)

Ali Esbati (V)

Tony Haddou (V)

Iлона Szatmari Waldau (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Ida Gabrielsson (V)

Christina Høj Larsen (V)

Cicie Weidby (V)